

Kollektivet är vår framtid

Kollektiva bostadslösningar kan skapa rumslig rikedom, konstaterar Mikael Bergquist, och hittar exempel i Schweiz och Sverige.

TENDENS Tanken på att dela och begränsa den privata sfären och ägandet har fått förnyad drivkraft och relevans i dag. Traditionella familjekonstellationer har ersatts av andra. Singelhushåll ökar i hela världen och i Sverige är de i majoritet i många städer. Ensamhet och isolering ökar i spåren av detta. Frågor om resurshushållning och hållbarhet är centrala. Också frågan hur vi kan skapa bostäder för alla famlar efter svar. I takt med allt detta har tankar kring delade former av boende fått ny kraft. Här finns en möjlighet till mer hållbara och resurssnåla sätt att leva och bo.

Schweiz, och i synnerhet Zürich, har på senare år blivit en förebild för kooperativa bostadsinitiativ. Projektet Zwicky Süd av arkitekterna Schneider, Studer, Primas är ett exempel där ett kollektivt boende kombineras med enskilda lägenheter och lokaler. Ett annat uppmärksammat kollektivhus är Heizenholz av arkitekten Adrian Streich. Planfiguren påminner om en stor villa med privata delar och gemensamma funktioner och rum i en intrikat kombination. En helt ny stadsdel är Hunziker Areal där lägenheter, kollektivboende och lokaler mixats tillsammans i en tät stadsplan. Bland arkitekterna finns bland annat Miroslav Sik och kontoret Duplex.

Bakgrunden är en kooperativ rörelse som funnits sedan slutet av 1800-talet. Målet

för den är att skapa bostäder som alla ska ha råd att bo i. Rörelsen fick ny energi genom en rad lokala händelser. Husockupationer under 1970- och 80-talen inspirerade till alternativa sätt att bo och leva. Stora ungdomsdemonstrationer krävde billigare bostäder till fler.

I Zürich, som är en av de rikaste städerna i världen, har en stark rörelse för att skapa billiga bostäder vuxit fram under senare år. Staden har blivit en förebild för socialt bostadsbyggande. Utvecklingen drivs av staden tillsammans med icke vinstdrivande Kooperationer och det gemensamma målet är att ge hyresgäster billiga lägenheter med större social blandning i olika delar av staden. Projekten har blivit en betydande del i själva stadsutvecklingen av Zürich. De flesta av dem har föregåtts av arkitekttävlingar och har ritats både av namnkunniga, etablerade kontor och av nya unga. Den arkitektoniska kvaliteten är i de flesta fall hög.

Delar som innehåller kollektivt boende kombineras med andra mer konventionella bostäder och olika lokaler. I stället för överblickbarhet har planerna ofta en komplex och rik utformning. I projekten med kollektivt boende finns olika lösningar på utformningar som visar respekt för avskildhet och det privata, i kombination med mer eller mindre gemensamma rum och funktioner. Där skapas en rumslig rikedom

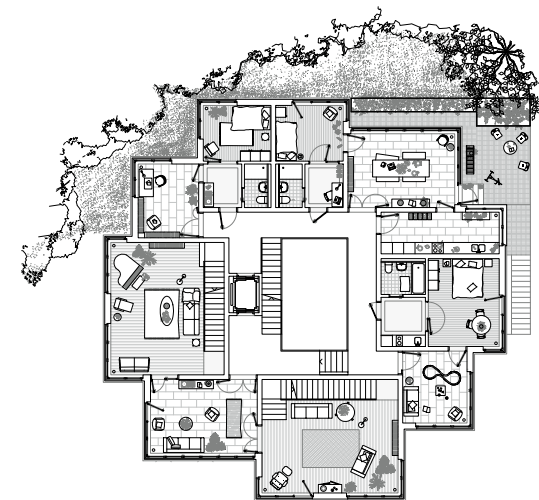
och variation genom olika takhöjder och rummens grupperingar i förhållande till varandra.

Tankar om det privata i förhållande till det gemensamma fick i början av 1900-talet olika utformningar. Ett av de mest radikala och suggestiva exemplen är schweizaren Hannes Meyers Co-op-interiör från 1926. Det är ett asketiskt bostadsrum. Här finns bara en säng, två ihopfällbara stolar, en glashylla och ett bord med en grammfon. Det privata är reducerat till några få möbler, som i en modern munkcell. Den smala sängen visar att det är ett rum för en person, men de båda stolarna tyder på att den som bor här ibland har gäster. Namnet Co-op antyder också att rummet ingår i ett större sammanhang. Det mest privata är reducerat till ett minimum medan andra vardagliga funktioner delas. Pier Vittorio Aureli skriver att Hannes Meyer tycks mena att bara om vi har tillgång till avskildhet kan vi också leva tillsammans med andra. Men det är inte en ensamhet som enbart handlar om vila eller kontemplation utan också – som grammfonen antyder – om en plats för njutning och det sentimentala.

I utformningen av rummet tar Meyer fasta på den nomadiska livsstil som det moderna samhället kräver. Interiörens utformning är hans svar på hur den skulle kunna gestaltas. Utan onödiga möbler eller

Zürich har blivit centrum för nya former av kollektivboende. Heizenholz av Adrian Streich hör till de mest uppmärksammade. Foto: Roland Bernath

Plan från Agnes Paljak och David Vincents examensarbete på KTH. Skala 1:200

Hannes Meyers Co-op-interiör från 1926, där få privata saker finns, inspirerar många nya kollektiva projekt.

dekoration, men med grammfonen som ett löfte om något sinnligt.

I ett intressant examensarbete av Agnes Paljak och David Vincent vid KTH utgick studenterna från sina egna erfarenheter av att ha bott i olika kollektiva boendeformer i Zürich när de praktiserade där. De prövade i sitt examensarbete hur dessa erfarenheter skulle kunna appliceras i en svensk miljö genom att föreslå tre olika kollektivhus-typologier som förtätningar i en förort nord-öst om Stockholm.

Studenternas arbete visar hur ett kollektivt boende skulle kunna anpassas till en miljö med blandad bebyggelse, där de nya bostäderna tillför en ny komponent mellan

enskilda lägenheter i flerbostadshus och enfamiljshus, och där olika positiva synergier uppstår. En annan förtjänst i projektet, liksom i många av de schweiziska, är hur själva idén om kollektivt boende också kan leda till en rumslig rikedom som sällan är möjlig i mer konventionella bostäder. Rörelsen från allmänna delar till halvprivata och helt privata rum utvecklas som passager och mellanrum där den förmedlande delen blir en betydande del i arkitekturen. Det är interiörer som inte är uppfordrande utan har en speciell frihet, inte i det helt avskilda som också finns representerat, men i de delar som står i förbindelse mellan olika rum. Det är interiörer som är återhållsamma och rotade

i en vardaglig och poetisk realism. Att avstå vissa saker kan leda till en ny rikedom i annat som mer handlar om sociala aspekter än materiella.

Förutsättningarna för senare års positiva bostadsutveckling i Schweiz och Zürich har sitt upphov i lokala förutsättningar som inte kan kopieras, men ambitionen och kvaliteten i programmet borde kunna vara en stark inspirationskälla för en utveckling av mer diversifierade och inkluderande bostäder också i Sverige.

Mikael Bergquist är arkitekt och universitetsadjunkt på KTH.